

MOTIVACIJA U NASTAVI VJERONAUKA

DAJNA JOGAN LINIĆ

Osnovna škola »Vladimir Gortan«
Prilaz Vladimira Gortana 2
51000 Rijeka

Primljeno: 10. 3. 2003.
Pregledni članak
UDK 159.947.5:268

Sažetak

Motivacija u nastavnom procesu zauzima značajno mjesto. U prvom dijelu predavanja ukratko se iznose stavovi i mišljenja didaktičara o motivaciji kao fazi nastavnog procesa. Kako o osmišljenoj i prikladnoj motivaciji ovisi sva daljnja komunikacija te krajnji uspjeh i zadovoljstvo, nadalje su opisani kriteriji i zakonitosti koje treba poštivati prilikom odabira motivacije. Osvjetljavajući pojedine elemente motivacije, naslućujemo dinamičnost i složenost nastavnog procesa, tako da možemo govoriti o mikrostrukturi i mikroelementima motivacije unutar nastavnog procesa.

Brojne su motivacije koje vjeroučitelji koriste pa se nadalje iznosi paleta raznih motivacija ili motivacijskih modela koji se najčešće koriste u nastavi vjeronauka. Spominju se i pogreške koje su moguće prilikom pripremanja učenika.

U drugom dijelu su prikazani rezultati istraživanja motivacije u Osnovnoj školi »Vladimir Gortan« te zaključci sa županijskog stručnog aktiva nakon upitnika i zanimljive rasprave na temelju članka dr. Milana Šimunovića »Vjeronauk – opterećenje ili rastećenje učenika?!«.

Cilj predavanja je potaknuti da razmišljamo o motivaciji, te da je ugradimo u svoj život i u svoje nastavne satove držeći se uvijek načela »vjernosti Bogu i čovjeku«.

Ključne riječi: motivacija, nastavni proces, kriteriji, motivacijski modeli, ljubav

0. UVOD

Vjeronauk je kao izborni predmet ušao u naš školski sustav 1991. godine. Svi koji ga izaberu imaju priliku što cjelovitije upoznati svoju vjeru u svim njezinim vidovima, tj. u učenju, slavljenju i življenju.

Ulaskom u škole vjeronauk, koji je specifičan po svojim ciljevima i sadržajima, teološki opravdanim, kao i svaki drugi predmet u školi podliježe zakonitostima i odgojno-obrazovnim ciljevima školskog sustava.

Za nastavu općenito, pa tako i za vjeronaučnu nastavu možemo ukratko reći da je organizirani proces u kojem se ostvaruje

odnos između učitelja i učenika prema unaprijed određenoj svrsi i zadaćama, teorijskim i praktičkim pravilnostima, organizaciji, po nastavnim programima i dinamiци koja je primjerena skupinama i pojedinom učeniku po opsegu, dubini, tempu rada i drugim značajkama.¹ Nastava je složen proces. Ona ima svoj tijek, svoje kretanje i trajanje, svoju zakonitost.

Složenost nastavnog procesa čini njena sadržajna, spoznajna, sociološka, psiho-

¹ Usp. S. ANTIĆ, »Pedagoški pojmovnik«, ur: A. MIJATOVIĆ (ur.), *Osnove suvremene pedagogije*, HPKZ, Zagreb 1999, str. 642 (*Bit nastave*).

loška, metodička i organizacijska komponenta koje sve zajedno doprinose cjelovitosti nastavnog procesa.

Nastavni proces ima svoju dinamičku strukturu. Tom strukturom određen je tijek nastavnog procesa, odnosno njegove etape. Mnogi didaktičari nastojali su otkriti tu specifičnu strukturu nastavnog procesa da bi na temelju toga odredili osnovne etape rada u nastavi. Jasnoća cilja je preduvjet svake ljudske aktivnosti. Ostvarivanje zadataka nastave krajnji je cilj. Međutim svakom cilju kao ostvarenju konačnog rezultata prethodi potreban rad. Zbog toga je važno da nam u potpunosti bude jasno koji je cilj vjeronauka u školi te koja je njegova svrha.

1. MOTIVACIJA – PRVA FAZA NASTAVNOG PROCESA

Gledajući na osnovne etape nastavnog procesa, motivaciju u vjeronaučnoj nastavi svrstavamo na početak. Pojam motivacije primarno pripada psihologiji. Kao didaktički termin novijeg je datuma. Međutim, poticanje učenika na učenje kao praktična pojava u odgoju i obrazovanju stara je koliko su stari i ti društveni procesi. Filozofske i pedagoške ideje o položaju učenika i poticanju na učenje možemo pratiti od antike do današnjih dana. U 17. stoljeću Jan Amos Komensky, koji je imao veliki utjecaj na čitavo europsko školstvo, tvrdio je da učenike treba »zagrijati« i pridobiti za predavanje o određenoj temi. On je dao i neke preporuke za primjenu postupaka i sredstava motivacije učenika: »Ali ako ponekad ipak treba upotrijebiti mamuze ili poticaj, onda se to može bolje postići na neki drugi način negoli batinama.« U opsežnijem citatu vidi se dalje da je on protiv batina i prisile, jer daje prednost unutraš-

njim spoznajnim pobudama za učenje i rad. Za njegovo doba to je velik napredak u odnosu na grubosti koje su se upotrebljavale. Poticanje učenika u sustavu Jana Komenskog podrazumijeva poticanje zornošću, aktivnim mišljenjem, utjecajima grupe, natjecanjem, pohvalama i, izuzetno, pokudom.²

Nutarnje pobude i određeni vanjski poticaji potiču motivaciju učenika. »Sve ono što dovodi do aktivnosti, što tu aktivnost usmjeruje i što joj određuje intenzitet i trajanje, zovemo zajedno motivacija.«³

Aktivnost učenika najveća je želja prosvjetnog djelatnika. Aktivnost, interes i motivacija učenika međusobno su povezani.

Motivacija – priprema kao etapa nastavnog procesa u povijesti nastave zauzimala je značajno mjesto. Mnogi didaktičari pridaju joj potrebno značenje, nazivajući je najčešće: priprema, pripremanje, uvođenje, stvaranje raspoloženja itd. Pripremanje ovisi o onom što nakon toga slijedi. Ne smije se zanemariti funkcionalna povezanost pripreme i onoga za što se vrši priprema. Ne pripremanje radi pripremanja, jer tada to postaje izoliran i nametnut nastavni stupanj.

Motivacija kao početna faza nastavnog procesa nastoji pripremiti učenika za što cjelovitiju i osobniju komunikaciju, ona je doživljajno-spoznajna priprema za primanje Božje riječi. U tome nam pomažu različiti metodički postupci koji omogućuju stvaranje ugodaja, atmosfere u kojoj će se učenik pripremiti za slušanje, doživljavanje i izražavanje. Prema W. Mayrhoferu cilj je motiviranja zadržati postojeće stanje i intenzivirati ga ili promijeniti dosadašnje po-

² Usp. Z. CVIČ, *Motivacija učenika...*, »Otokar Keršovani«, Rijeka 1980, str. 82.

³ T. GRGIN, *Edukacijska psihologija*, Slap, Jastrebarsko 1997, str. 161.

našanje i usmjeriti ga prema nečem novom ili prema drukčijoj kvaliteti. To je promjena kvalitete, oblika i intenziteta ponašanja.

Motiviranjem tuđe ponašanje izazivamo, usmjerujemo, kanaliziramo ili održavamo.⁴ Motivi igraju najvažniju ulogu u ponašanju tijekom učenja bez obzira na to od koga oni dolaze: učitelja, roditelja, pedagoga, učenika ili nekog drugog.

Sve što učenik nosi u svom duhovnom svijetu može se aktivirati motivacijom. O osmišljenoj, prikladnoj motivaciji puno ovisi sva daljnja komunikacija. Dobar početak doprinosi krajnjem uspjehu i zadovoljstvu. Osmišljena motivacija u nastavi vodi računa o:

- naravi teksta (prisprodoobe, psalmi, poezija, proza),
- doživljajno-spoznajnoj sposobnosti vjeroučenika,
- dinamičnosti i cjelovitosti nastavnog procesa (motivacija bi trebala odjekivati tijekom cijelog vjeronaučnog susreta), zbog čega je motivaciju teško ograničiti samo na prvu fazu nastavnog procesa. Ona je ugrađena u cjelokupnu dinamiku nastavnog procesa.

Motivacijom:

- pripremamo vjeroučenika za primanje riječi Božje, budimo interese, evociramo vjeroučenikova osobna iskustva (emotivna, socijalna, moralna, vjernička, jezična), ohrabrujemo ga za osobnu komunikaciju s biblijskim ili književnoumjetničkim tekstom,
- stvaramo ugođaj u kojem će se vjeroučenici otvoriti za slušanje i dublje doživljavanje teme,
- budimo interese, intelektualnu radoznalost, stavljamo u funkciju njihov psihički, intelektualni i emocionalni mehanizam,

- prevladavamo negativan ili indiferentan odnos vjeroučenika, uklanjamo zapreke, postizemo njihov aktivan odnos,
- otvaramo vjeroučenike transcendentnom.

2. MIKROSTRUKTURA MOTIVACIJE

Pripremanje, tj. motivaciju u nastavi treba precizirati uzimajući u obzir sve već prije spomenuto u vezi s materijalno-tehničkom, spoznajnom i psihološkom stranom pripremanja, a sve to zatim vodi određenim metodičkim postupcima uz pomoć kojih se sve izvodi. Svi ti elementi se integriraju kako u pojedinoj fazi nastavnog procesa, tako i u cjelokupnom nastavnom procesu čineći ga vrlo složenim i dinamičnim. Svaka etapa nastavnog procesa ima svoje mikroelemente, koji zajedno čine mikrostrukturu pojedine etape nastavnog procesa.⁵

Učitelj mora voditi računa o svim elementima nastavnog sata nastojeći da nastavni sat postane pravo umjetničko djelo, a učitelj umjetnik koji je uspio integrirati sve elemente te tako pridonosi velikom zadovoljstvu učenika i sebe samog.

2.1. Materijalno-tehnička razina

To znači da treba izvršiti potrebne predradnje u vezi s pripremom nastavnih sredstava i pomagala. Ona se odnosi na upotrebu materijala – konkretnog i duhovnog.

Navrijeme treba pripremiti nastavna sredstva koja se iz dana u dan sve više usavršavaju.

⁴ Usp. P. BRAJŠA, *Sedam tajni uspješne škole*, Zagreb 1995, str. 82. Vidi također: W. MAYRHOFER, *Motivation und Arbeitsverhalten*, u: KASPER-MAYRHOFER, *Führung*, Überreuter, Wien, str. 1-47.

⁵ Usp. V. POLJAK, *Didaktika*, Školska knjiga, Zagreb 1982, str. 52.

U materijalnu osnovu didaktičari ubrajaju izvornu stvarnost u svoj njezinoj širini i raznolikosti.

Primjerice, učenici mogu posjetiti neku crkvu, gdje se mogu upoznati s liturgijskim predmetima, arhitekturom, liturgijskim knjigama, načinom života pojedinih redovničkih zajednica.

Mogu otići u prirodu, zapažati i diviti se stvorenom svijetu. Mogu posjetiti umirovljenički dom i razne druge domove. Izvorna stvarnost važna je za razvijanje učenikovih sposobnosti, senzibilizaciju za mnoga životna pitanja, promatranje, izražavanje, a djeluje općenito vrlo motivirajuće.

Neposredno nastavno sredstvo i dalje su riječ, ton i slika. Treba pripremiti nastavna sredstva te provjeriti funkcioniraju li uređaji kojima se planiramo poslužiti. Nastavnih sredstava ima veoma mnogo, teško ih je sve nabrojiti, a zbog pomanjkanja općeprihvatljivog kriterija teško ih je klasificirati. Ona koja se najčešće koriste u nastavi vjeronauka, pa tako i u prvoj fazi vjeronaučnog procesa su: slike, crteži, karte, plakati, dijapozitivi, filmovi, gramofonske ploče, CD-i, kasete, živa riječ vjeroučitelja i ostalih osoba angažiranih za fotografije potrebne u nastavi, pisana riječ; raznovrsni stripovi, tekstovni materijali itd.

2.2. *Spoznajna razina*

Da bismo učenike motivirali, potrebna je *jasnoća*. Učenicima često nije jasno zašto je potrebno da nešto nauče. Moramo im pomoći da shvate i razumiju cilj onoga što se u školi radi. Na svako pitanje moramo pažljivo odgovoriti ili pomoći vjeroučeniku da pronađe odgovor, primjerice na pitanja: »Zašto idem na vjeronauk, zar nije dovoljno da idem nedjeljom u crkvu?« ili »Kada će meni trebati vjeronauk u životu?« Takva pitanja valja prihvatiti i iskoristiti da bismo vjeroučenicima na zoran

način objasnili cilj, svrhu i ulogu vjeronauka u njihovu životu. Nekad ćemo od njih tražiti da nam vjeruju na riječ, no ako im gradivo zanimljivo i dinamično prezentiramo, bit će nam lakše motivirati ih za učenje, življenje i slavljenje vjere. *Motivacija će uspjeti ako ciljevi budu realni, ostvarivi i mjerljivi*. W. B. Kolesnik ističe važnost naše uloge u tom radu sljedećim riječima: »Kada to ne bismo mogli učiniti i motivirati dijete da nastavi s radom, trebali bismo prestati raditi taj posao.«⁶

2.3. *Psihološke strana*

S te je strane potrebno učenike psihički angažirati, tj. motivirati za predstojeći rad. Učenike treba pridobiti, razviti kod njih interes, stvoriti povoljnu atmosferu, ukratko, staviti njihov psihički mehanizam – intelektualni i emocionalni – u funkciju. Da bismo spriječili monotoniju, nezainteresiranost, negativan odnos prema nastavi vjeronauka te da bismo aktivirali učenike, koristimo se motivima. U školskom sustavu često se govori o vanjskim i unutrašnjim motivima. Tako govorimo o unutarnjoj i vanjskoj motivaciji (*Tablica 1*).

Unutarnja motivacija odnosi se na sudjelovanje učenika u nekoj aktivnosti kako bi zadovoljili svoju znatiželju i zanimanje za nastavno gradivo zbog sebe.

Vanjska motivacija, sudjelovanje u aktivnosti, je sredstvo da se postigne neki drugi cilj (roditeljska ili nastavnikova pohvala, poštovanje, divljenje školskih kolega) ili da se izbjegnu neugodne posljedice neuspjeha. Vrlo je česta kombinacija motiva. Ponekad nije jednostavno motivirati uče-

⁶ J. ZLOKOVIĆ, *Školski neuspjeh – problem učenika, roditelja i učitelja*, Filozofski fakultet, Odjel za pedagogiju, Rijeka 1998, str. 98. Usp. W. B. KOLESNIK, *Educational psychology*, McGraw Hill, New York – San Francisco – Toronto – London 1963.

Tablica 1

INTRINZIČNA (UNUTARNJA) MOTIVACIJA	EKSTRINZIČNA (VANJSKA) MOTIVACIJA
• potrebe	• socijalni faktor
• interesi	• pohvale, nagrade
• sposobnosti	• prijekori
• stavovi	• pohvale imaju pozitivan utjecaj na motivaciju dok prijekori i kazne redovito, uz neke izuzetke, smanjuju zalaganje đaka
• natjecanja	• didaktički faktor
• vrijednosti	
• očekivanja	

nika, posebice kada nastavni sadržaji, metode i oblici rada, očekivanja učitelja i roditelja odstupaju od učenikovih sposobnosti i interesa. Valja napomenuti da je motivaciju potrebno individualizirati. Naša je zadaća tragati, pronalaziti i poticati motivaciju učenicima s osobitim potrebama u nastavi, kako darovitima tako i onima s teškoćama u učenju. Na taj način često možemo riješiti razne probleme u razredu, pomoći učeniku, razredu i sebi samom.

3. MOTIVACIJE U NASTAVI VJERONAUKA

Koju motivaciju odabrati? Koji metodički postupak i medij? Osim već navedenih elemenata o kojima motivacija treba voditi računa (naravi teksta, dobi vjeroučenika, dinamičnosti i cjelovitosti nastavnog procesa) temeljni kriterij prilikom izbora određenih metodičkih postupaka je pitanje: omogućuju li ti postupci da se ostvare ciljevi, da se u vjeroučenicima pobude interes i pozornost, koji će potaknuti i omogućiti istinsko i stvaralačko, ljudsko i vjerničko, osobno i zajedničko komuniciranje s odabranim sadržajima ili evanđeoskom porukom. Isto vrijedi i za izbor medija ili nastavnih sredstava. Osim njihove prikladnosti za ostvarivanje postavljene

nih ciljeva, poticanja stvaralačkog izražavanja i primjerenosti dobi, traži se i kvaliteta njihova sadržaja, dostatna estetska i tehnička vrijednost.⁷

Korelacija s ostalim predmetima, osobito glazbenom i likovnom kulturom te hrvatskim jezikom i književnošću, od velike je važnosti i pomoći. Profesori tih predmeta mogu nam pomoći onda kada nismo sigurni u prikladnost te estetsku i tehničku vrijednost medija ili nastavnog sredstva.

Od brojnih motivacija koje vjeroučitelji koriste navodim dio mogućih motivacijskih modela.

3.1. *Jezična motivacija*

Izbor motivacije ovisi o stupnju učenikova jezičnog i kognitivnog razvoja.

Asocijacije uz riječi i izraze

- npr. *rat i mir* u »Put u slobodu« (dalje: PUS), str. 14-15 i »Pođimo zajedno« (dalje: PZ), str. 18.
- *biti odabran* (u PZ, str. 83: David)

Nadopunjavanje

- Tama je kao ...
- Svjetlo je kao ...
- Napiši riječi koje su za tebe dobre, napiši koje su za tebe teške riječi.

⁷ Usp. *Radosno naviještanje Evanđelja i odgoj u vjeri*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1983, br. 49 i 52.

Poticajna pitanja:

- Da sam dobrotla...,
kiša,
suza,
zaboravljena igračka,
dar itd.

Ovim motivacijama dobivaju se stavovi upitanih, budi se mašta, aktivira se misaoni i emocionalni svijet učenika.

3.2. Likovna motivacija

Slika ima svoj govor. Isusov govor bogat je slikama. Ivan govori: »Što smo vidjeli i čuli, navješćujemo vama« (1 Iv, 1,1-3). Pavao piše o Kristu: »On je slika Boga nevidljivoga« (Kol 1,15).

Vjeroučitelj koji istinski želi prenijeti živu riječ, naći će i prikladne slike. Izbor slika može biti velik. Ponekad se možemo poslužiti slikom iz neke knjige o umjetnosti, iz časopisa ili s plakata, ali i dječjim crtežom itd. Bitno je da u odabiru vodimo računa o tome što želimo postići.⁸ Slikama se dosežu i očituju najskrovitije dubine ljudske svijesti. Slikom tako možemo potaknuti otvaranje vjeroučenika transcendentnom, njegovo aktiviranje, njome ga pripremamo za ono što slijedi.

Kako promatrati sliku, kako o njoj razgovarati, tj. metodičke faze treba naučiti pa i uvježbati. Kao primjeri upotrebe likovne motivacije mogu nam koristiti sljedeća umjetnička djela: Scarsellino, »Marija kod Elizabete« (»Biblija u umjetnosti«, za III. i VI. r.); Caravaggio, »Večera u Emausu«, PZ, str. 114; Caravaggio, »Poziv sv. Mateja«; Grünwald, »Prorok Izaija« (Biblija, činjenice i zanimljivosti) itd.

3.3. Fotogovor

Vrlo je prikladan za motivaciju vjeroučenika. Vjeroučitelju je danas relativno lako doći do izvora, tj. raznih vrsta foto-

grafija. Njihova primjena i mogućnosti kombiniranja su brojne.

U početnoj fazi nastavnog procesa fotografija ne samo da budi osjećaje i čuvstva već potiče i omogućava dublje i sustavnije razmatranje svakodnevice. Omogućuje najrazličitije vrste asocijacija, pomaže u motrenju i usvajanju stvarnosti, a izriče i vlastita iskustva.

PRIMJER: VII. r., tematska cjelina: *Pro-roci*, fotografije siromaštva, gladi i bijede s jedne strane, te blagostanja i obilja s druge. Izvori: časopis »Drvo znanja«, dnevne novine itd.

3.4. Stripovi

Stripovi motiviraju djecu. Kršćanska sadašnjost izdala je niz stripova pod nazivom »Biblija u stripu«. Starozavjetni junaci su u njima posebno izraženi, a to privlači osnovnoškolsku djecu. Stripovi se mogu upotrebljavati kao motivirajuće pomagalo koje dalje vodi stvaralačkom izražavanju.

3.5. Folije

PRIMJER: PZ, str. 31 – Seobe patrijarha Abrahama, Izaka i Jakova.

3.6. Glazbena motivacija

Vrlo je važna, možemo reći da je nezaobilazni faktor vjerskog doživljavanja i izričaja. Kao i za izbor svake druge motivacije, pitamo se koliko će određena pjesma ili skladba pogoditi vjeroučitelja i vjeroučenika u njihovoj situaciji, koliko će potaknuti da se poduzme nešto novo ili da se promijeni mišljenje i stav u vezi s ovim ili onim.

Brojne su mogućnosti izbora glazbe – od instrumentalne, ozbiljne, tj. od pravih umjetničkih djela, do šansona, gospela, tradicionalne pjesme, filmske glazbe itd. U

⁸ Usp. J. FUČAK, *Praktični rad s Biblijom danas*. Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1991, str. 162. (Slika i riječ Pisma), i 165. (Izbor slika).

izboru glazbe i metoda uvijek se valja voditi vjeroučeničkom dobi, sposobnostima, afinitetima te gledati na ciljeve i teme nastavnog sata.⁹

PRIMJER: PZ, str. 147. i 151 – G. F. Handel, *Aleluja*; PZ, str. 66 – filmska glazba iz filma »Misionar«; DJ SAIMON House verzija »Free at last«, s antologijskim govorom Martina Luthera Kinga »I have a dream«, vrlo je uspjela motivacija za sedmi razred. Može se upotrijebiti za nastavnu jedinicu »Usporedba Deset zapovijedi s Deklaracijom UN-a o pravima čovjeka« ili kada se istom godištu govori o dijalogu i ekumenizmu među kršćanskim crkvama te o dijalogu među ljudima bez obzira na rasu, spol ili nacionalnost.

3.7. Meditacija

Meditacija je uobičajena u kršćanskoj duhovnosti. Ona treba omogućiti otvaranje i spremnost za prihvaćanje Božje nazočnosti, njegove milosti. Glazba kao medij može pomoći u stvaranju opuštene atmosfere i pripreme za susret s tekstom.

Meditacijska evokacija biblijskog iskustva. Uz meditativnu glazbu i vjeroučiteljevo meditativno govorenje učenici obnavljaju iskustvo koje su stekli u komunikaciji s nekim biblijskim tekstom na prethodnim satovima. Ukratko, meditacijom se koncentriramo na središte života, poniremo, otvaramo se transcendentnom, divimo se. Stoga su vjeroučitelji pozvani da uvedu djecu u meditaciju i ne bi se smjeli umoriti, već trebaju nastojati, oslušujući svoje učenike, meditirati s njima, otvoriti se za Božju prisutnost, a upravo tu možemo od djece mnogo naučiti.

3.8. Uvodni biblijski tekst

Manji biblijski tekstovi koriste se za primanje glavnog, opširnijeg i kompliciranijeg biblijskog teksta.

3.9. Uvodni autorski tekst

PRIMJER: PZ, str. 34 – »Traži li Bog od Abrahama«; PUS, str. 132 – »Došašće i Božić – vrijeme radosnog iščekivanja Isusa Krista«.

3.10. Fragment iz tiska, evociranje ili zamišljanje temeljnih ljudskih situacija:

Npr. iskustvo sljepoće, isključenosti, uzetosti (PZ, str. 116-117).

3.11. Evociranje cjelovitog percipiranja elemenata iz svakodnevnosti stvarnosti:

Doživljavanje stvarnosti uključivanjem svih osjetila (vizualno, auditivno, taktilno), npr. susret s vjetrom (teme o Duhu Svetom, stvaranju svijeta itd.)

3.12. Motivacija utemeljena na elementima simboličkog govora:

PRIMJER: SD, str. 32, 132-133.

3.13. Stvaranje problemske situacije:

PRIMJER: »Je li moguć susret s onima koji ne vjeruju?«, »Je li moguć susret s onima koji različito vjeruju?«, »Jesu li nam danas potrebni proroci?«

3.14. Molitveno iskustvo kao motivacija:

PRIMJER: PZ, str. 101 – »Davidova molitva«, vjeroučeničeve molitve s prošlog sata ili domaće zadaće, razne druge molitve ili dijelovi molitava.¹⁰

3.15. Usmene motivacijske metode

- iznošenje zanimljivih podataka,
- prepričavanje zanimljive anegdote povezane sa sadržajem,

⁹ Usp. M. PRANJIĆ, *Metodika vjeronaučne nastave*. Teorijske osnove i praktični modeli, Katehetski salezijanski centar, Zagreb 1997; J. FUČAK, *Praktični rad s Biblijom danas*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2011.

¹⁰ U prikazu pojedinih vrsta motivacija oslonila sam se osim na vlastito iskustvo i na materijale dr. Ane Gabrijele Šabić koji su načinjeni da bi pomogli vjeroučiteljima u njihovom nastavnom radu.

- obrazlaganje značenja koje za naš život ima nova nastavna tema,
- svjedočenje svoje vjere govoreći iz vlastitog iskustva ili koristeći tuđa.

Takav način svjedočenja redovito zainteresira učenike, no treba obratiti pozornost na mjeru i na povezanost sa sadržajem koji slijedi.

3.16. Zagonetke, rebusi ili pitalice

3.17. Zajedničko planiranje obrade nastavne jedinice

3.18. Karikatura

Humor je prilično složeno i snažno sredstvo za obogaćivanje komunikacije i motiviranje učenika. U mnogim istraživanjima koja su rađena na temu humora u nastavi učenici redovito ističu da im je to veoma bitno, oni jednostavno vole nastavnike koji znaju prihvatiti šalu, koji se znaju nasmijati i na vlastiti račun, koji su nasmiješeni i prirodni. Humor je moćno sredstvo, njime se treba služiti krajnje oprezno, odnosno znalčki, te možda upravo zbog njegove složene prirode mnogi učitelji izbjegavaju korištenje humora u nastavi. S. Pongrac ističe da ništa ne bi bilo toliko pogrešno kao nudenje recepata za korištenje humora, jer nema tužnije stvari od isforsiranoga, nametnutoga humora: »Humor radi humora redovito nije nastavni humor«¹¹, ističe S. Pongrac. Kako u školu unijeti više humora i smijeha? To se ne može propisati. Smijeh je odraz veselja i spontanosti. Smijeh zblizuje, a suradnička atmosfera i međusobno razumijevanje djelovat će motivirajuće u odgojno-obrazovnom procesu. Humoru u nastavi mogu se posvetiti osobe koje su svjesne svojih mogućnosti i zadovoljne sobom te osobe koje znaju svoje osobne probleme »ostaviti pred vratima škole«¹².

Kad je riječ o primjeni karikature u školskom vjeronauku, može se reći da je to

u biti rad na karikaturi. Naglasak je stavljen na korištenje unaprijed načinjenih karikatura, na sustavno motrenje, uočavanje elemenata, njihovu analizu, otkrivanje poruke i relevantnosti za vjeronaučnu temu koja se obrađuje, odnosno konkretnu učeničku situaciju.¹³

U svakom radu su moguće pogreške, pa tako i motivirajući možemo pogriješiti.

4. POGREŠKE U PRIPREMANJU UČENIKA

- uvijek isti način pripremanja dovodi do dosade – monotonije
- nejasnoća u formulaciji nastavne jedinice ili najavljenog cilja
- previše pitanja u početku iscrpljuje učenike, troši njihovu energiju
- kada se uvod nastoji normirati na standardno vrijeme (5 ili 10 minuta), nastavnik će po reakciji učenika, koncentraciji, smirenosti i drugim znakovima zaključiti je li kod učenika postigao dovoljan stupanj psihičke, intelektualne i emocionalne napetosti te može li krenuti dalje
- ako sadržaj pripreme nije u skladu sa sadržajem nastavne teme¹⁴
- ako molitvu u prvoj fazi upotrijebimo isključivo kao sredstvo discipliniranja učenika
- ako evandeoski tekst »prekrojimo« u namjeri da učenike zainteresiramo za istinsku poruku evanđelja. Može se do-

¹¹ S. PONGRAC, *O humoru u nastavi*, Obrazovanje odraslih, br. 1, str. 53-55. Citirano prema: M. MATIJEVIĆ, *Humor u nastavi*, UNA-MTV, Zagreb 1994, str. 68.

¹² Usp. M. MATIJEVIĆ, *Humor u nastavi*, str. 50.

¹³ Usp. M. PRANJIĆ, *Metodika vjeronaučne nastave*, str. 301.

¹⁴ Usp. V. POLJAK, *Pripremanje učenika za stjecanje novog znanja*, u: »Nastavne teme«, Zagreb 1970, br. 19.

goditi da učenici osnovne škole vrlo lako zapamte iskrivljenu, degradiranu verziju Svetog pisma te s njom odu u život.

- prelazak na glavni dio rada bez pripreme.

Učenike treba motivirati, privoljeti, zainteresirati i, prije svega, uključiti. Stara poslovice kaže: »Reci mi, pa ću zaboraviti. Pokaži mi, možda zapamtim. Uključi me, pa ću shvatiti.«

Danas se nalazimo pred mnogim izazovima i pitanjima. Jesu li učenici dovoljno informirani o planovima i sadržajima vjeronauka? Koliko pažnje poklanjamo jasnoći cilja? Koje metode motivacije biramo? Vodimo li, pri izboru metode motivacije, računa o vjeroučeniku, njegovim mogućnostima, o cjelini i dinamici unutar nastavnog procesa?

Razmišljajući o tim pitanjima, sjećam se pitanja dr. Leopoldine Veronike Banas, koja je nama, studentima na doškolovanju, držala kolegij metodike nastave književnosti, i jednom prilikom upitala – kako ćete znati da ste dobri učitelji, da ste na pravom putu? Nastao je tajac. Zar se naposljetku nismo svi to pitali? Odgovorila je – kada budete, listajući knjigu, gledajući neku sliku, slušajući glazbu, zastali i pomislili: možda bi mi ovo dobro došlo da zainteresiram učenike za ovu ili onu temu. Kada budete lijegali u krevet s mišlju kako ćete najbolje potaknuti svoje učenike da zavole ili shvate određeni sadržaj, tada ste na pravom putu, jer živite svoj poziv. Ona je to tada sigurno ljepše rekla. Primjenjujući to na vjeronauk, za nas vjeroučitelje dvostruko više vrijedi. Otvoreni Božjem duhu, zahvaćeni i pokrenuti, morali bismo pronalaziti puteve i načine motiviranja i oduševljavanja učenika za ono u što vjerujemo.

Suvremena didaktika također bi trebala definirati kriterije za izbor odgovarajućih medija, strategija i mjesta za raznovrsne ak-

tivnosti učenika na satu vjeronauka. Imam dojam da smo u tome na početku. *Sve upućuje na potrebu razrade metoda, strategija i tehnika podizanja razine motivacije.* S obzirom na velike promjene u društvu u cjelini, uskoro će se možda morati drukčije pristupati učenicima, artikulaciji nastave, pa i samom učenju.

Svojim ciljevima i metodama vjeronauka ima što ponuditi, ne samo vjeroučenicima već i cijelom društvu. Otkrivanje više duhovne razine, upoznavanje Boga, trebala bi biti nepresušna motivacija i za vjeroučenike i za vjeroučitelje. Vjeronauk odgoju i obrazovanju vraća duhovnu dimenziju. Utjecaj motivacije na uspjeh, zadovoljstvo, radost, samopoštovanje, učenje, komunikaciju velik je. Da bismo poboljšali svoj rad ili potvrdili neke naše pretpostavke, možemo se ponekad poslužiti anketama koje nam mogu biti korisne u radu, mogu nam ukazati na ono što bi možda trebalo mijenjati ili nam potvrditi neke pretpostavke. Zbog mogućih nesporazuma dobro bi se bilo prije provođenja ankete u razredu konzultirati s ravnateljem ili pedagoškom službom. Rezultate treba uvijek prihvatiti s određenom zadržskom.

5. PRIKAZ ISTRAŽIVANJA U OSNOVNOJ ŠKOLI »VLADIMIR GORTAN« IZ RIJEKE

U šk. god. 2001/2002. provela sam u Osnovnoj školi »Vladimir Gortan« istraživanje na temu *motivacije*. Populaciju su činili vjeroučenici u dobi od 11 do 14 godina, tj. od 5. do 7. razreda. Uzorak je obuhvaćao 168 vjeroučenika, raspodijeljenih u devet razreda. Služila sam se anketnim listićem, a anketa je radi objektivnosti bila anonimna.

Istraživanjem sam željela istražiti odnos učenika prema vjeronauku kao školskom

predmetu, motive koji pokreću učenike da se upišu na vjeronauk te utjecaj unutarnje i vanjske motivacije na vjeroučenike.

4.1. Pitanja i odgovori

1. O upisu na vjeronauk odlučuju:

a) roditelji	8%
b) ja	23%
c) roditelji
u dogovoru sa mnom	66%

Zanimljivo je da je 56% učenika 5. razreda zaokružilo da isključivo oni odlučuju o upisu na vjeronauk. Rezultate uvijek valja prihvaćati sa zadržkom uzimajući u obzir da dijete vjerojatno ima neko svoje viđenje stvarnosti. No treba ipak uočiti znatnu samostalnost učenika u odlučivanju o upisu odnosno pohađanju vjeronauka. Učenici petog razreda komentirali su rezultat riječima: »Ako ja ne želim ići na vjeronauk, nitko me ne može prisiliti da idem.«

2. Da li bi želio pohađati vjeronauk sljedeće godine?

a) da	98%
b) ne	2%

3. Je li nam vjeronauk u životu potreban?

a) da	88%
b) ne	4%
c) ne znam	8%

Posebno mi je drago da su vjeroučenici spoznali i povezali vjeru i život, što nam i jest jedan od krajnjih ciljeva.

4. Na vjeronauk idem

(brojevima od 1 do 3 rangiraj razloge):

a) radi ocjene	6%
b) roditelji su me uputili	15%
c) zanima me, želim naučiti
nešto više o svojoj vjeri	71,4%
d) nešto drugo	7,6%

Rezultati pokazuju da je unutarnja motivacija na prvom mjestu, na drugom su

roditelji, a na trećem ocjena. Na četvrto mjesto učenici su stavljali različite razloge: radi krizme, vjeronauk je lagan, zabavno mi je na vjeronauku.

5. Smatram da su ocjene iz vjeronauka:

a) najveći poticaj za učenje	12,6 %
b) velik ali ne i jedini
poticaj za učenje	37,9%
c) samo jedan od mnogih
poticaja za učenje	39,2%
d) uopće nisu bitne	10,3%

Rezultat istraživanja utjecaja ocjene na motivaciju potvrdio je moju pretpostavku da ocjena igra veliku ulogu u poticanju na učenje. Veliku ali ne i najveću. Mišljenje da su ocjene najveći poticaj, odnosno suprotno tome, da uopće nisu bitne, zauzima posljednja dva mjesta. Učenici se u anketi u najvećem dijelu opredjeljuju za odgovor da su ocjene jedan od mnogih poticaja za učenje.

6. Slike, fotografije, filmovi, glazba, zanimljivo pripovijedanje:

a) potiču me da slušam
i da bolje učim	55,6%
b) zgodni su za učenje,
ali nisu neophodni	29%
c) tek me malo potiču
na bolju pozornost	10,4%
d) uopće me ne zanimaju
niti me potiču na učenje	5%

Metodički faktor visoko je rangiran.

7. Pohvale vjeroučitelja i roditelja:

a) veoma me potiču
na učenje	59,4%
b) donekle me potiču
na rad	38,6%
c) nisu uopće važne	1%
d) smetaju mi	1%

Pohvale i ohrabrenja uvijek pozitivno utječu, jačaju motivaciju i samopouzdanje.

Vrlo su potrebni te bi takvu motivaciju trebalo individualno osmisliti i brižljivo primjenjivati.

8. *Vjeronauk volim:*

a) jer mi je na satu lijepo	45,2%
b) volim upoznavati svoju vjeru	40,5%
c) na vjeronauk moram ići pa ga ne volim	3%
d) nešto drugo	11,3%

Pod nešto drugo dodavalo se: radi vjeroučiteljice, jer mi je zanimljivo, zabavno itd.

9. *Što treba učiniti da nam na vjeronauku bude bolje i ljepše? Odgovori:*

- ništa, lijepo je i dobro ovako
- više slika, filmova
- više izleta, kvizova
- prepričavanje viceva
- promjena satnice, ne bismo trebali imati vjeronauk uvijek zadnji sat
- ne znam itd.

4.2. *Razmatranje rezultata*

1. Uočena je samostalnost učenika u odlučivanju.
2. Unutarnja motivacija dolazi do izražaja i dominira, no isprepletena je vanjskim motivima, što govori da te dvije motivacije ne smijemo strogo dijeliti.
3. Vjeroučenici su prihvatili vjeronauk.
4. Vjeroučenici cijene, vole i traže raznovrsnost, odnosno upotrebu raznih medija komuniciranja.

Što učiniti za uspješnije motiviranje učenika?

Na tragu ovog pitanja spomenula bih županijski stručni aktiv koji je održan u mjesecu studenom ove godine u Osnovnoj školi »Vladimir Gortan«. U prvom dijelu skupa, na temelju članka dr. Milana Šimunovića »Vjeronauk opterećenje – rasterećenje učenika?!« te upitnikâ što sam ih podi-

jelila na samom početku, razvila se zanimljiva rasprava. Zaključci do kojih smo došli, a mogu se povezati s temom motivacije u nastavi vjeronauka, su sljedeći:

Većina vjeroučitelja složila se da je vjeronauk rasterećenje, no da ono ovisi o mnogim popratnim elementima.

- a) Mjesto vjeronauka u satnici za većinu vjeroučitelja predstavlja donekle opterećenje.
- b) Nedostatak vlastite učionice predstavlja poteškoću. Većina vjeroučitelja na području županije nema vlastite učionice, te vjeroučitelji smatraju da to veoma opterećuje njihov rad.
- c) Vjeroučitelji smatraju da nemaju dovoljno nastavnih pomagala i sredstava kojima bi bolje zainteresirali učenike.
- d) Vlastitu angažiranost pri uspostavljanju dobre komunikacije i pronalaženju načina bolje motivacije smatraju dobrom.
- e) Za nastavne programe vjeroučitelji kažu da ne opterećuju.
- f) Veliku poteškoću u pronalaženju načina na koji bi najbolje zainteresirali učenike predstavlja nedovoljna metodička osposobljenost koja se stječe na fakultetu.

Svi se slažu da mnogo ovisi o samom vjeroučitelju. Vjeronauk može i mora biti rasterećenje i motivacija za život, no to možemo postići ako uvažimo poteškoće i počnemo ih rješavati na razinama na kojima ih susrećemo. Napominjem da su to rezultati s područja Primorsko-goranske županije, odnosno Riječke nadbiskupije.

5. ZAKLJUČAK

Na kraju valja zaključiti da je učiteljski poziv jedan od najtežih i najljepših. Učitelji su obrazovani više za predavanje znanja nego za motiviranje učenika. I učitelji i učenici u školi trebaju zadovoljavati svoje

osnovne duševne potrebe. Pavao Brajša ističe da osnovni cilj svake škole jest motivirati učenike na proširivanje potreba, mijenjanje svijesti, poboljšanje i obogaćivanje ponašanja. Samo motivirani učenici mogu biti uspješni učenici, a samo motivirani učitelji mogu biti uspješni učitelji.¹⁵ Bosmans kaže: »Srž našeg bića je ljubav. To je ona duhovna snaga koja nas motivira da se usavršavamo, da se posvetimo drugome, da mu se darujemo.«¹⁶ Nadam se da će ova katehetska škola dati svoj doprinos tom nezaobilaznom, prvom, vrlo bitnom elementu – *motivaciji*. Nadam se da će biti

poticaj za daljnje usavršavanje i pronalazne metode kojima ćemo zajedno s učenicima kretati Božjim putevima, držeći se uvijek načela vjernosti Bogu i čovjeku. Vjeronauk u novoj vrijednosno orijentiranoj školi ima što ponuditi, a ova katehetska škola je dokaz za to.

¹⁵ Usp. P. BRAJŠA, *Sedam tajni uspješne škole*, Školske novine, Zagreb 1995, str. 83.

¹⁶ Ph. BOSMANS, *Živjeti je radost*, KS, Zagreb 1991, str. 5. Cit. prema: M. BRATANIĆ, *Paradoks odgoja, Studije i eseji*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb 1996, str. 57.